

Nutidens forventning, fremtidens begrænsning? En undersøgelse af sprogtilegnelse hos flygtninge i fuldtidsbeskæftigelse

Simone Rams Rasmussen

Cand.pæd.soc. og Master i dansk som andetsprog

Underviser hos AOF Job&Dansk

srra@aofjobogdansk.dk

Der er ingen tvivl om, at det at beherske dansk og have tilknytning til arbejdsmarkedet er essentielt for at høre til i Danmark (Beskæftigelsesministeriet, 2015; Udlændinge- og Integrationsministeriet, 2021). Mange tiltag, som fx Arbejdsmarkedsdansk, er blevet gennemført over årene for at hjælpe migranter hurtigt i beskæftigelse, men der er kun lavet få undersøgelser af, hvilke logikker om beskæftigelse og uddannelse, som migranterne tager afsæt i, og hvordan tilegnelsen af dansk påvirkes af disse. Med afsæt i et feltarbejde på en dansk servicevirksomhed undersøger denne artikel netop dét.

Artiklen er baseret på fire unges oplevelser med at lære dansk, mens de har været i fuldtidsbeskæftigelse. De fire mænd hedder henholdsvis Rami, Hassan, Radwan og Bala, og de er kommet til Danmark i 2015 fra henholdsvis Syrien og Bangladesh. De fik alle fire arbejde på virksomheden inden for deres første år i Danmark, og virksomheden er en stor servicevirksomhed med lige under 200 ansatte, der løser opgaver for offentlige institutioner. Virksomheden stiller krav om, at medarbejderne skal kunne begå sig på arbejdspladsen på dansk, håndtere maskinerne forsvarligt og bestå sikkerhedskurserne, men stiller ingen officielle sprogkrav. De fire mænd er fastansat, de varetager samme type job og er blevet tilbudt industrioperatøruddannelsen igennem deres ansættelse. Artiklens empiri består af interviews, der er foretaget på dansk og efterfølgende bearbejdet analytisk med afsæt i den narrative tradition. Bonny Nortons investeringsbegreb (Darvin & Norton, 2017) er artiklens teoretiske afsæt og bruges til at vise, hvordan informanternes tilknytning til arbejdsmarkedet påvirker deres tilegnelse af dansk. Jeg vil ganske kort redegøre for investeringsbegrebet i næste afsnit.

Nortons investeringsbegreb

Kernen i investeringsbegrebet er, at en persons investering i sprogtilgnelsesprocessen påvirker og påvirkes af personens identitet og de mulige positioner som den andetsproglærende kan indtage i et givent felt (Darvin & Norton, 2017; Norton, 2013). Det betyder, at den andetsproglærendes muligheder for at tilegne sig et fremmedsprog påvirkes af de muligheder eller begrænsninger, der konstrueres i de felter, som personen færdes i. Et klasselokale eller en arbejdsplads er eksempler på felter, hvori den andetsproglærende kan indtage positioner, der bliver definerende for, i hvilket omfang personen får mulighed for at blive legitim taler af målsproget. Investeringsbegrebet tydeliggør sprogtilgnelsesprocessernes kompleksitet ved at vise, hvordan vekselvirkningen mellem den andetsproglærendes identitet og selvforståelse, og de sociale sammenhænge, som personen befinder sig i, påvirker vedkommendes reelle muligheder for at tilegne sig sproget.

I det følgende introduceres henholdsvis Rami og Hassan, og Bala og Radwan, der repræsenterer to forskellige identiteter. Jeg bruger investeringsbegrebet til at vise, hvordan deres mulige positioner påvirker deres investering i tilegnelsen af dansk.

Rami og Hassans oplevelser med formel uddannelse

Rami er først i 30'erne og arbejdede som svejser på familiens tøjfabrik i Syrien. Hassan er 34 år og har ingen formel uddannelse bag sig. Han stoppede med at gå i skole lige før 7. klasse og fik efterfølgende arbejde på en skofabrik.

Rami og Hassan beskriver begge, at de ikke oplevede at få særligt meget ud af deres danskundervisning på sprogskolen. Dog på to forskellige måder. I nedenstående citat ser vi, hvordan Rami tydeligt oplever, at det er sprogskolen, de andre kursister og lærerne, der gør, at han ikke har lyst til at gå der:

”Ja.. jeg har dårlig med lær dansk... så kursister kan ikke snakke dansk... gamle mennesker i klasse... kun snakke 'hvad har du lavet i går, hvad laver du i dag og hvad skal du lave i morgen?'... Jeg snakker meget med lærer.. så jeg.. kender mere min (min =من= end) dem... så alle spørger mig... 'hvad siger hun', 'hvad siger han'... Jeg vil også læse... bagefter ikke hjælpe mig... så jeg stoppe... jeg hader...” (Rami)

Hassan derimod beskriver, at det ham selv, der har svært ved at gå i skole: ”Jeg god arbejde... skole svært.” (Hassan). Her ses to forskellige selvforståelser som resultat af ikke at passe ind i sprogskolen. Om disse er et spørgsmål om personlighed eller tidligere erfaringer med uddannelsessystemer, er ikke muligt at afdække her, men det er i hvert fald bemærkelsesværdigt, at samme mønster går igen, da Rami og Hassan skal fortælle om industrioperatøruddannelsen. Rami fravælger uddannelsen, fordi den fremstår unødvendig for ham. Det er ifølge Rami, alligevel ham, der hjælper de andre, oplærer nye medarbejdere og kender alle arbejdsstationerne. Hassan startede på uddannelsen, men måtte efter tre måneder sande, at han ikke kunne gennemføre. Hverken

Rami eller Hassan har indtil nu færdiggjort deres danskuddannelse¹, og da vi snakker om det nævner ingen af dem, om de har været indskrevet på DU 1, 2 eller 3.

Rami og Hassans selvforsørger-identitet som udgangspunkt for tilegnelsen af dansk

Inddrager vi Nortons investeringsbegreb, ser vi, at Rami og Hassan deler selvopfattelse, nemlig selvforsørgeren eller – med andre ord – dén, der i modsætning til de andre flygtninge ikke har brug for kommunen. Dette kommer til udtryk i følgende:

”Arbejde er godt til mig. Også praktik... jeg gerne... Jeg kender ikke sagsbehandler.... Jeg mødt sagsbehandler måske 4 gange. Jeg ikke som andre... Hvorfor folk ikke praktik... de siger... jeg ikke løn... det ikke rigtigt... de kontanthjælp fra kommune.”
(Hassan)

Her distancerer Hassan sig fra flygtninge på offentlig forsørgelse. Det samme gør sig gældende hos Rami, der beskriver, at til trods for, at kontanthjælpssatsen var højere end hans løn, så foretrækker han at arbejde:

”... praktik 3 måneder fordi siger til mig ’du kan ikke snakke dansk’... så lørdagsskole... så IGU... du ved ikke, mange ting... chef siger ’vi mangler hjælp’... og undskyld jeg siger, men dengang kontanthjælp MERE end den arbejder her... høj kontanthjælp... men jeg ligeglad... jeg siger ’jeg arbejde her’.” (Rami)

Både Hassan og Rami distancerer sig fra flygtninge og indvandrere på offentlig forsørgelse, og dermed bliver tilknytning til arbejdsmarkedet afgørende for opretholdelse af deres identitet. Gennem deres ansættelse i virksomheden, kan de forblive selvforsørgende og dermed opretholde deres selvforståelse og distancere sig fra dem, der bliver forsørget af staten.

Arbejdspladsen bliver dermed omdrejningspunktet for Rami og Hassans investering i tilegnelsen af dansk, fordi virksomheden kræver, at medarbejderne behersker dansk på et vist niveau. Tilegnelse af sproget bliver deres eneste mulighed for at beholde deres arbejde og dermed opretholde deres identitet.

I næste afsnit introduceres Radwan og Bala, og for dem er situationen en anden. De er begge højtuddannede. Radwan er cand.mag. i arabisk, og Bala er ingeniør, og for dem får tilknytningen til arbejdspladsen en anden betydning for deres investering i tilegnelsen af dansk.

---

¹ Danskuddannelse 1, 2 eller 3 er en uddannelse i dansk som andetsprog, som tilbydes de fleste herboende udlændinge over 18 år. Forkortes herefter DU. Om man indskrives på DU 1, 2, eller 3 afhænger af ens uddannelsesbaggrund.

Radwan og Bala nedprioriterer deres danskuddannelse

Radwan og Bala bliver begge indplaceret på DU3, da de begynder på deres danskuddannelse. De gennemfører desuden begge uddannelsen til industrioperatør og færdiggør begge deres danskuddannelse - dog ikke med den afsluttende prøve på DU3, Prøve i Dansk 3.

Bala og Radwan føler sig begge nødsaget til at skifte fra DU3 til DU2, da de begynder uddannelsen til industrioperatør. Det kan selvfølgelig være en tilfældighed, men ikke desto mindre så ser vi enslydende forklaringer:

”Ja, for lang tid siden. Jeg begyndte som DU3’er. Jeg blev færdig med modul 4, bagefter jeg flyttede til DU2, fordi jeg har ikke tid efter jeg begyndte industrioperatør og arbejde fuldtid.” (Radwan)

Radwan vælger at nedprioritere sin danskuddannelse, fordi han ikke har tid til hjemmearbejdet, og det bliver derfor for svært at følge med i undervisningen på de høje moduler. Bala beskriver et lignende forløb:

”Jeg er snart færdig med DU2 modul 5. Jeg starter DU3, men efter jeg har ikke tid til hjemmearbejde. Jeg arbejder fuldtid og industrioperatør-kursus. Så jeg skifte til DU2.” (Bala)

Det får den konsekvens, at de ikke kan søge om statsborgerskab eller permanent opholdstilladelse på baggrund af deres danskuddannelse. Derudover er det usandsynligt, at de kan bruge deres universitetsuddannelser i Danmark, fordi de ikke opfylder de formelle danskuddannelseskraav, og fordi der, som påpeget af Kirilova og Lønsmann (2020), ofte sættes lighedstegn mellem migranternes sproglige formåen og deres øvrige kompetencer.

Vi finder ikke samme eksplicite selvforsørger-identitet hos Bala og Radwan, og de lægger heller ikke afstand til de forsørgede, som Hassan og Rami gør. Bala og Radwan fokuserer på at være gode fædre og ægtemænd, og det betyder for dem, at man forsørger sin familie, er gode rollemodeller for sine børn og sikrer sin familie et trygt liv i Danmark (Bala; Radwan). For dem var det indlysende valg at forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet. I virksomheden blev de præsenteret for fordelene ved industrioperatøruddannelsen, og de valgte at prioritere denne fremfor deres danskuddannelse.

Eksisterende forskning på området viser en tendens til, at flygtninge generelt fastholdes i en negativ spiral med usikre ansættelsesforhold og dårlige vilkår (Allan, 2018; Kraft, 2018), samt at interessefællesskaber med ledelsen og de øvrige medarbejdere på en arbejdsplads har en central betydning for, dels hvorvidt det lykkedes for en migrant at komme i betragtning til et job (Kirilova, 2014), dels, hvorvidt de efterfølgende bliver inkluderet i et praksisfællesskab på arbejdspladsen (Tranekjær, 2009). Set i det lys, så giver industrioperatøruddannelsen Radwan og Bala bedre vilkår for at opnå ansættelse i en tilsvarende virksomhed, og dermed få et stabilt arbejdsliv i service- og produktionsbranchen, hvor industrioperatører typisk får job.

Nutidens forventning, fremtidens begrænsning?

Hassan og Ramis situation viser, at tilknytning til en arbejdsplads kan fremme tilegnelsen af dansk, hvis arbejdspladsen kræver, at de ansatte kan begå sig på dansk, og hvis de ansatte føler, at tilknytningen til arbejdspladsen er essentiel for opretholdelse af deres selvforståelse. Det er dog ikke selve tilknytningen til arbejdspladsen, der fremmer investeringen, men derimod Hassan og Ramis mulighed for at opretholde deres selvforsørger-identitet. Det er tvivlsomt, at det ville have samme effekt på deres tilegnelse af dansk, hvis tilknytningen til arbejdsmarkedet bestod af skiftende praktikker, hvor sprogkravene skiftede med hver praktik, og hvor de ville indtage en anden position i feltet – nemlig som 'de forsørgede', der ikke kan klare sig selv.

Radwan og Balas situation viser derimod, at højtuddannede migranternes investering i tilegnelsen af dansk mindskes, hvis de får tilknytning til en arbejdsplads, hvor det ikke er væsentligt, om de færdiggør deres danskuddannelse. Både Radwan og Bala prioriterede den uddannelse, der gav dem de bedste forudsætninger på arbejdsmarkedet her og nu. Når man fra politisk hånd møder højtuddannede migranter med krav om hurtig tilknytning til arbejdsmarkedet, så tager de de jobs, de umiddelbart kan få. Disse vil ofte være i service- og produktionsvirksomheder, der kræver et minimum af dansksproglige kompetencer. Dette betyder, at migranterne på grund af tids- og arbejdspress må nedprioritere deres danskuddannelse, hvilket kan være u hensigtsmæssigt, da det ofte er manglende kendskab til lokalsproget og begrænset netværk, der gør, at de ikke kan bruge deres oprindelige uddannelser i Danmark (Allan, 2018; Kraft, 2017).

Litteratur

Allan, K. (2018). *Skilling the Self: The Communicability of Immigrants as Flexible Labour*. I A. Duchêne, M. Moyer, & C. Roberts (Red.), *Language, migration and social inequalities: A critical sociolinguistic perspective on institutions and work*, 55-80. Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781783091010-004>

Beskæftigelsesministeriet. (2015). *Alle skal bidrage - flygtninge og indvandrere hurtigere i beskæftigelse*.

Darvin, R., & Norton, B. (2017). *Language, Identity, and Investment in the Twenty-first Century*. I T. L. McCarty & S. May (Red.), *Language Policy and Political Issues in Education*, 1-15. Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-02320-5_18-2

Kirilova, M. (2014). "Det kan være svært" – om sprog og kultur i andetsprogsdanske ansættelsessamtaler. *Nordand : nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 19(1), 9-36.

Kirilova, M., & Lønsmann, D. (2020). Dansk – nøglen til arbejde. Ideologier om sprogbrug og sproglæring i to arbejdskontekster i Danmark. *Nordand : nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 15(1), 37-57. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-3381-2020-01-03>

Kraft, K. (2017). *Constructing migrant workers: Multilingualism and communication in the transnational construction site*. Universitetet i Oslo.

Kraft, K. (2018). Kontekster og vilkår for den arbejdsintegrerede sproglæring. *Sprogforum*, 66, 71-77. <https://doi.org/10.7146/spr.v24i66.128118>

Norton, B. (2013). *Identity and Language Learning : Extending the Conversation* (2. ed.). Channel View Publications. <https://doi.org/10.21832/9781783090563>

Tranekjær, L. (2009). *Gatekeeping at work: the establishment, negotiation and assessment of nationality, language and religion in internship interviews*. Department of Culture and Identity, Roskilde Universitet, Roskilde.

Udlændinge- og Integrationsministeriet (2021). *Regeringens Integrationshandlingsplan*.
<https://uim.dk/media/11042/regeringens-integrationshandlingsplan-opdateret.pdf>